

V (ПЯТАЯ)

**МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКАЯ
КОНФЕРЕНЦИЯ**

Май 2026 г.

ИНДЕКСАЦИЯ

OpenAIRE | EXPLORE

zenodo

НАПРАВЛЕНИЯ КОНФЕРЕНЦИИ

 **НАУЧНЫЕ
ТЕХНОЛОГИИ
ПЕДАГОГИКА
ПСИХОЛОГИЯ
ФИЛОСОФИЯ
ИСТОРИЯ**

 **ИНФОРМАТИКА
ТЕХНИЧЕСКИЕ
НАУКИ
МАТЕМАТИЧЕСКИЙ
АНАЛИЗ**

 **ЭКОНОМИКА
ФИНАНСЫ**

Введение

В сборнике материалов конференции, посвященных роли науки, образования и производства в эпоху глобализации, актуальным проблемам взаимодействия этих процессов, отзывам об их решениях, были представлены зрелые специалисты отрасли.

Кроме того, представлены исследования на научно-практическую тему, проводимые в области экономики, точных наук, естественных и социально-гуманитарных наук в период глобализации, представлена информация в научно-практической сфере, которая включает в себя новейшие инновационные технологии в сферах производства.

Можно утверждать, что этот сборник является одним из специфических перекрестков современных мыслей и инновационных идей в мире науки. В этой научно-практической конференции приняли активное участие профессоры и научные сотрудники, занимающиеся научными исследованиями в Узбекистане и зарубежных странах. Значительный вклад в повышение позиций научно-практической конференции внесли профессора и преподаватели отечественных и зарубежных высших учебных заведений.

Профессора и преподаватели зарубежных высших учебных заведений, активно участвовавшие в работе конференции, внесли достойный вклад в высокий уровень взаимодействия с учеными нашей страны. Процессы международного сотрудничества с зарубежными странами и обмена с ними в области науки в эпоху глобализации оказывают положительное влияние на развитие высшего образования, сфер науки и производства. Материалы этой конференции особенны тем, что включают в себя широкий спектр исследований, от теоретических разработок до практических решений, демонстрирующих разнообразие подходов и направлений в этой области.

В заключение следует отметить, что данная научно-практическая конференция станет очень полезным собранием для всех, кто интересуется современными исследованиями в области дальнейшего развития высшего образования, науки, воспитательной работы и производства в эпоху глобализации. Авторы несут ответственность за содержание и качество статей и тезисов, включенных в сборник.

ZAMONAVIY YONDASHUV SIFATIDA BOSHQARUV HISOBIGA NISBATAN TAHLILINI TAKOMILLASHTIRISH

Mamasobirov Nasibillo Soyibjon o'g'li

Diplomat University WE_01_24 D guruh talabasi
nasibillomamasobirov272@gmail.com

Annotatsiya. Xarajatlar boshqaruv hisobiga nisbatan zamonaviy yondashuv tahlilini takomillashtirish bugungi kunda korxonalarining moliyaviy barqarorligi va samaradorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. An'anaviy hisob tizimlaridan farqli o'laroq, zamonaviy yondashuvlar xarajatlarni rejalashtirish, tahlil qilish va nazorat qilish jarayonlarini chuqurroq o'rganishga, shuningdek, raqamli texnologiyalar va analitik vositalar yordamida samaradorlikni oshirish yoritib berilgan.

Kalit so'zlar. Xarajatlar boshqaruvi, boshqaruv hisobi, muvozanatli ko'rsatkichlar tizimi, strategik rejalashtirish, moliyaviy barqarorlik, operatsion samaradorlik, xalqaro tajriba.

KIRISH

Xarajatlarni boshqarish va optimallashtirish har qanday iqtisodiyot uchun muhim strategik vazifalardan biridir. O'zbekistonning 2022–2026-yillarga mo'ljallangan Taraqqiyot strategiyasida iqtisodiy barqarorlik, moliyaviy boshqaruvning takomillashtirilishi va innovatsion yondashuvlar asosida samaradorlikni oshirish ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida belgilangan. Ushbu strategiya doirasida korxonalar va davlat tashkilotlarida xarajatlarni nazorat qilish, samarali boshqaruv hisobini yo'lga qo'yish va zamonaviy texnologiyalardan foydalanish bo'yicha islohotlar amalga oshirilmoqda. Bunday yondashuv nafaqat mahalliy iqtisodiyotni mustahkamlash, balki xalqaro tajribadan o'rganish orqali raqobatbardoshlikni oshirishga xizmat qiladi. Boshqaruv hisobining zamonaviy yondashuvlari dunyo bo'ylab samaradorlik va tejamkorlikni oshirish vositasi sifatida qo'llanilmoqda. Xususan, AQSh va Yevropa mamlakatlarida xarajatlarni strategik boshqarishning ilg'or tizimlari korxona daromadlarini 10-15% ga oshirish imkonini bergan. O'zbekistonda esa so'nggi yillarda raqamli texnologiyalar va muvozanatli ko'rsatkichlar tizimi (BSC) joriy qilinishi orqali xarajatlarni optimallashtirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. 2022-yildan boshlab O'zbekistonda davlat xarajatlarini qisqartirish va moliyaviy intizomni kuchaytirish bo'yicha islohotlar amalga oshirilmoqda. Masalan, 2023-yilda davlat byudjeti xarajatlarini optimallashtirish natijasida 5 trillion so'm mablag' tejalgan. Xuddi shunday tajriba Germaniyada ham kuzatilgan bo'lib, u yerda raqamli boshqaruv tizimlari joriy etilgach, davlat xarajatlari 8% ga kamaygan. Xorijiy tajriba shuni ko'rsatadiki, zamonaviy boshqaruv usullari nafaqat iqtisodiy samaradorlikni oshiradi, balki moliyaviy shaffoflikni ham ta'minlaydi. Masalan, Yaponiya va

Janubiy Koreyada avtomatlashtirilgan boshqaruv hisobi tizimlari ishlab chiqarish tannarxini 12-18% gacha kamaytirishga yordam bergan. O'zbekistonda ham shu kabi tizimlarni keng joriy etish rejalashtirilgan bo'lib, bu Taraqqiyot strategiyasining ustuvor maqsadlaridan biri hisoblanadi. Mahalliy korxonalarda muvozanatli ko'rsatkichlar tizimining joriy etilishi samaradorlikni oshirish va xarajatlarni nazorat qilishda muhim rol o'ynamoqda. 2024-yilga kelib, O'zbekistonda 100 dan ortiq yirik korxonalar BSC modelidan foydalangan holda moliyaviy tahlillar olib borishmoqda. Xitoyning Huawei kompaniyasi esa ushbu tizim orqali operatsion xarajatlarini 20% ga kamaytirishga erishgan. Shuningdek, 2025-yilgacha O'zbekistonda avtomatlashtirilgan moliyaviy boshqaruv tizimlarini joriy qilish rejalashtirilgan bo'lib, bu davlat va xususiy sektorda xarajatlarni optimallashtirish jarayonini tezlashtirishi kutilmoqda. Masalan, Buyuk Britaniyada bu kabi tizimlar orqali korporativ xarajatlar 15% gacha kamaytirilgan. O'zbekistonning 2022–2026-yillarga mo'ljallangan Taraqqiyot strategiyasi doirasida zamonaviy boshqaruv mexanizmlarini joriy etish va xorij tajribasidan o'rganish xarajatlarni kamaytirish hamda iqtisodiy samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi. Bu esa korxonalarning moliyaviy barqarorligini ta'minlash bilan birga, mamlakat iqtisodiyotining raqobatbardoshligini oshirishga zamin yaratadi.

Xarajatlarni boshqarish bo'yicha xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, rivojlangan mamlakatlar strategik rejalashtirish, raqamli texnologiyalar va innovatsion yondashuvlar yordamida iqtisodiy samaradorlikni oshirishga erishmoqdalar. O'zbekistonda ham 2022–2026-yillarga mo'ljallangan Taraqqiyot strategiyasi doirasida xarajatlarni optimallashtirish va moliyaviy boshqaruvni takomillashtirish choralari ko'rilmoqda. Quyidagi jadvalda xalqaro va mahalliy tajriba solishtirilib, turli davlatlarning xarajatlarni strategik boshqarish bo'yicha natijalari keltirilgan.

1-jadval**Xalqaro va O'zbekiston tajribasi asosida xarajatlarni strategik boshqarish tahlili¹**

Mamlakat/Tashkilot	Xarajatlarni boshqarish yondashuvi	Natijalar (%)
AQSh	Raqamli boshqaruv tizimlari va xarajatlarni rejalashtirish strategiyasi	Daromad 12% ga oshgan
Germaniya	Davlat xarajatlarini optimallashtirish va avtomatlashtirish	Xarajatlar 8% ga kamaygan
Yaponiya	Avtomatlashtirilgan moliyaviy boshqaruv tizimlari	Ishlab chiqarish tannarxi 15% ga pasaygan
Janubiy Koreya	Innovatsion texnologiyalar orqali xarajatlarni kamaytirish	Xarajatlar 18% ga kamaygan
Buyuk Britaniya	Xususiy sektor uchun xarajatlarni nazorat qilish tizimlari	Korporativ xarajatlar 15% ga kamaygan
Xitoy (Huawei)	BSC modeli orqali xarajatlarni nazorat qilish	Operatsion xarajatlar 20% ga kamaygan

¹ Muallif tomonidan tuzilgan

Fransiya	Buxgalteriya va boshqaruv hisobi raqamlashtirilishi	Moliyaviy shaffoflik oshgan
Kanada	Davlat xarajatlarini monitoring qilish tizimi	Byudjet samaradorligi 10% ga oshgan
Avstraliya	Boshqaruv hisobi tizimlarining avtomatlashtirilishi	Xarajatlar 14% ga kamaygan
Singapur	Raqamli transformatsiya orqali xarajatlarni nazorat qilish	Moliyaviy tejamkorlik 16% ga oshgan
O'zbekiston (Davlat byudjeti)	Davlat xarajatlarini optimallashtirish	2023-yilda 5 trln so'm tejalgan
O'zbekiston (Xususiy sektor)	BSC modelining joriy qilinishi	2024-yilda 100+ korxonada qo'llanilgan
O'zbekiston (Moliyaviy boshqaruv)	Avtomatlashtirilgan tizimlarni joriy etish rejalari	2025-yilgacha ishga tushirilishi kutilmoqda
O'zbekiston (Sanoat korxonalari)	Xarajatlarni optimallashtirish bo'yicha islohotlar	Samaradorlik 10-12% ga oshgan
O'zbekiston (Texnologik innovatsiyalar)	Raqamli hisob tizimlari joriy etilishi	Ishlab chiqarish tannarxi 10% ga kamaygan
O'zbekiston (Strategik rejalashtirish)	2022-2026-yillar Taraqqiyot strategiyasi asosida xarajatlarni nazorat qilish	Iqtisodiy samaradorlik oshishi kutilmoqda

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, rivojlangan davlatlarda avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari va innovatsion yondashuvlar xarajatlarni samarali nazorat qilish va iqtisodiy o'sishga hissa qo'shmoqda. O'zbekistonda ham so'nggi yillarda BSC modeli, raqamli boshqaruv tizimlari va moliyaviy monitoring tizimlarini joriy etish bo'yicha muhim qadamlar tashlanmoqda. Bu esa iqtisodiy samaradorlikni oshirish, korxonalarning moliyaviy barqarorligini ta'minlash hamda global raqobatbardoshlikni kuchaytirishga xizmat qiladi.

Xarajatlarni strategik boshqarish jarayonida bir qator muammolar mavjud bo'lib, ular samarali moliyaviy boshqaruvga to'sqinlik qiladi. Xususan, raqamli texnologiyalarning yetarlicha joriy etilmagani, moliyaviy shaffoflikning pastligi, malakali mutaxassislarning yetishmovchiligi va davlat-xususiy sektor hamkorligining sustligi bu sohadagi asosiy muammolar sirasiga kiradi. Bundan tashqari, global iqtisodiy o'zgarishlarning ichki bozorlarga ta'siri ham xarajatlarni oldindan rejalashtirish jarayonini murakkablashtirmoqda. Ushbu muammolarni hal qilish uchun innovatsion yondashuvlarni qo'llash, boshqaruv tizimlarini takomillashtirish va xalqaro tajribani o'rganish zarur.

- ko'plab korxonalarda xarajatlarni boshqarishning zamonaviy usullari to'liq tatbiq etilmagan;
- hisob-kitob tizimlarining avtomatlashtirilmaganligi korruptsiya va ortiqcha xarajatlar xavfini oshiradi;
- xarajatlarni boshqarish va strategik rejalashtirish bo'yicha yuqori malakali kadrlar yetarli emas;

- xususiy korxonalar va davlat tashkilotlari oʻrtasida tajriba almashish va muvofiqlashtirish yetarli darajada emas;
- global iqtisodiy oʻzgarishlar va inflyatsiya xarajatlarni oldindan rejalashtirishni murakkablashtiradi;

Xarajatlarni samarali boshqarish va strategik rejalashtirish uchun zamonaviy yondashuvlarni joriy etish zarur. Ushbu muammolarni hal qilish uchun raqamli texnologiyalarni keng qoʻllash, moliyaviy boshqaruv tizimlarini shaffoflashtirish, malakali mutaxassislarni tayyorlash va davlat-xususiy hamkorlikni rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, xalqaro iqtisodiy oʻzgarishlarga moslashuvchan strategiyalar ishlab chiqish orqali korxonalar va davlat muassasalarining moliyaviy barqarorligini taʼminlash mumkin.

- Xarajatlarni nazorat qilish va optimallashtirish uchun avtomatlashtirilgan tizimlar tatbiq etilishi kerak.
- Davlat va xususiy sektorda xalqaro standartlarga mos ochiq va aniq moliyaviy monitoring tizimlarini joriy qilish lozim.
- Oliy taʼlim muassasalari va korporativ oʻquv markazlari orqali boshqaruv va moliyaviy tahlil boʻyicha mutaxassislar tayyorlash.
- Xarajatlarni boshqarish boʻyicha muvaffaqiyatli xalqaro tajribani oʻrganish va mahalliy kompaniyalarga moslashtirish.
- Korxonalar uchun inflyatsiya va bozor oʻzgarishlariga qarshi barqarorlikni taʼminlovchi rejalashtirish mexanizmlarini ishlab chiqish.

Yuqoridagi yechimlarning amalga oshirilishi natijasida Oʻzbekiston iqtisodiyotida xarajatlarni samarali nazorat qilish tizimi shakllanadi. Moliyaviy boshqaruvning shaffofligi oshib, korxonalarning rentabelligi yuqori boʻladi. Shuningdek, xalqaro tajribaga asoslangan strategik boshqaruv modeli ishlab chiqilib, bu milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

XULOSA

Xarajatlarni strategik boshqarish va optimallashtirish Oʻzbekiston iqtisodiyoti uchun muhim ustuvor yoʻnalishlardan biri hisoblanadi. Zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, moliyaviy boshqaruv tizimlarini shaffoflashtirish, malakali mutaxassislarni tayyorlash va xalqaro tajribadan samarali foydalanish orqali ushbu jarayonni takomillashtirish mumkin. Davlat-xususiy hamkorlikning rivojlanishi va global iqtisodiy oʻzgarishlarga moslashuvchan strategiyalar ishlab chiqilishi natijasida korxonalarning raqobatbardoshligi oshadi, moliyaviy samaradorlik kuchayadi va iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga zamin yaratiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROʻYXATI:

1. 2022 — 2026-yillarga moʻljallangan Yangi Oʻzbekistonning taraqqiyot strategiyasi toʻgʻrisida. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 28.01.2022 yildagi PF-60-son.
2. Xasanov B.A. Boshqaruv hisobi va ichki audit metodologiyasini takomillashtirish masalalari: i.f.d. ilmiy darajasini olish uchun yozilgan diss. – T.:OʻzRBMA, 2000 18b.

3. Nobes C. International Financial Reporting Standards (IFRS) and Global Comparability. London: Routledge, 2020 yil. 45-67.

4. Kaplan R. S., & Norton, D. P. The Balanced Scorecard: Translating Strategy into Action. Boston: Harvard Business School Press, 1996 yil. 102-124.

5. Horngren C. T., Datar S. M., Rajan M. V. Cost Accounting: A Managerial Emphasis. New York: Pearson, 2018 yil. 215-237.